

NASTAVA HRVATSKOG JEZIKA U ČEŠKOJ

HANA JIRÁSKOVÁ, FF UK PRAHA

Nastava hrvatskog jezika ima u Češkoj dugu tradiciju. Dugotrajni proces nastave hrvatskog možemo razdijeliti u četiri faze.

Prva pripremna faza zauzima cijelo devetnaesto stoljeće. U devetnaestom stoljeću obje su naše današnje države pripadale u sustav Austrijske i od 1867. g. Austro-Ugarske monarhije. Ova povijesna sudbina je za obje zemlje značila da su morale zanemariti svoj materinji jezik i u službenom kontaktu koristiti njemački (u Hrvatskoj još i mađarski). Zato je u Hrvatskoj kao i u Češkoj došlo do oblikovanja tzv. preporoda u kojim je bila najvažnija emancipacija materinjih jezika. Tijekom cijelog devetnaestog stoljeća je onda emancipacija narodnih jezika igrala toliko važnu ulogu da ne može biti ni govora o nastavi drugog slavenskog jezika. U ovom se razdoblju u Češkoj nije predavao niti češki. Glavni je jezik bio njemački i ako se već predavao neki strani jezik, radilo se o klasičnim jezicima, odnosno latinskom ili grčkom. Međutim, ova se situacija od 50. godina 19. stoljeća počela mijenjati. Već od 30. godina 19. stoljeća javljaju se koncepcije slavenske uzajamnosti (na čelu sa Jánom Kollárom) i zato su se češki znanstvenici počeli aktivno interesirati za druge slavenske jezike kao za jezike svoje slavenske braće i željeli su ih naučiti radi sporazumijevanja sa drugim slavenskim narodima. Južnoslavenski jezici su bili u to doba kod čeških preporoditelja vrlo omiljeni, što možemo naći npr. u pismu Karela Havlíčka Borovskog. Havlíček, koji se tijekom svog boravka u Rusiji razočarao u odnosu prema drugim slavenskim narodima, prije svega prema Rusiji i Poljskoj, iz Rusije piše svojem prijatelju K. V. Zapu: „S Ilirima ili možda sa Jugoslavenima simpatiziram sada najviše i nadam se da ću s njima simpatizirati još tada kad se budem vratio. O Poljacima i Rusima više ne želim ni čuti. Htio bih pokazati da Rusi i mutatis mutandis Poljaci nisu naša braća, kao što ih često zovemo, nego još veći neprijatelji i opasniji našoj narodnosti od Mađara i Nijemaca. Njihov jezik možemo iskoristiti na bilo koji način ali nikako s njima biti na rođe. Inače ne bismo dobro prošli.“¹

U to se doba u Češkoj izdaje npr. gramatika poljskog ili ruskog jezika od V. Hanke. 1862. godine je izašao također uopće prvi udžbenik južnoslavenskih jezika *Anthologija jugoslavenska (Anthologie jijoslovanská)*, čiji je autor bio Václav Křížek. Ovaj je udžbenik vrlo egzotičan i dugo će vrijeme ostati sam na sceni hrvatskih jezičnih priručnika u Češkoj.

¹ Ottův slovník naučný 2000: 443

Václav Křížek je boravio na slavenskom jugu i nakon svog povratka u Češku je shvatio da Češkoj nedostaje priručnik južnoslavenskih jezika. Zato je zaključio da će napisati ovaj udžbenik. Njegov udžbenik se sastoji od tri dijela: gramatičkog dijela, rječnika i odlomaka književnih djela. Najzanimljiviji je gramatički dio. Křížek u sklopu sa jezičnim tendencijama ilirizma, koji želi slovenski jezik umetnuti u svoju jezičnu koncepciju, smatra srpski, hrvatski i slovenski kao jedan jezik, pa zato i opisuje sva ova tri jezika zajedno. Sve poslije dokumentira na književnim odlomcima.

Křížek se bavio južnoslavenskim jezicima samo zbog toga što je bio vatreni pristaša slavenske uzajamnosti. Dalji udžbenici su se počeli pojavljivati tek na kraju 19. stoljeća. Ovi udžbenici više nisu bili pisani samo iz razloga romantičkih ideja slavenske uzajamnosti nego također iz praktičnih razloga. Na kraju 19. stoljeća su bili stanovnici Češke u okviru Austro-Ugarske monarhije često u kontaktu sa stanovnicima ostalih slavenskih naroda i zato su se počeli promicati slavenski jezici i njihova nastava. Razlozi su bili sve više praktični. U to doba je već postojao vrlo važan trgovački kontakt između slavenskih naroda i spretni su trgovci odmah shvatili da će biti lakše i zato također jeftinije naučiti slični slavenski jezik nego učiti jezik germanski ili romanski koji ne slični na češki.

Prije svega Prag ali također toplice u zapadnoj Češkoj i Beč su bili poznati tradicionalni centri u kojim su se susretali intelektualci slavenskih naroda. Također politički razvoj u Hrvatskoj na kraju 19. stoljeća je podupirao češko-hrvatske kontakte. 1895. godine je došlo u Zagrebu do demonstracija protiv vlasti Khuena Hedervaryja (na vlasti 1883 – 1903) i Austro-Ugarske monarhije. Na demonstraciji, do koje je došlo prilikom posjeta cara Franje Josipa I., su sudjelovali prije svega studenti Zagrebačkog sveučilišta – npr. S. Radić ili braća Frank. Svi studenti koji su sudjelovali na demonstraciji morali su poslije demonstracije napustiti Zagrebačko sveučilište, pa su otišli ili u Beč ili u Prag. U 90. godinama je studirao u Pragu npr. S. Radić i njegovi kolege na koje je najviše utjecao T. G. Masaryk. Masaryk se intenzivno bavio problematikom južnih Slavena pa mu je npr. Jugoslavenski odbor služio kao primjer za formiranje Narodnog vijeća. Praška skupina hrvatskih studenata se zvala Napredna omladina i od 1897. godine hrvatski studenti u Pragu izdaju časopis Hrvatska misao. 1898. pojavio se još jedan časopis ovog tipa – časopis Novo doba. Pošto su na Praškom Karlovom sveučilištu studirali hrvatski studenti, također češki studenti imali su više prilika biti u kontaktu sa hrvatskim jezikom.

Kako je već spomenuto, Česi su bili dosta često konfrontirani sa drugim slavenskim jezicima, a imali su razloga da ih nauče. Zato u 80. i 90. godinama nastaju prvi priručnici – gramatike i udžbenici za nastavu hrvatskog jezika u Češkoj, iako u to doba pod službenim

nazivom srpski ili hrvatski jezik. Do 1900. u udžbenicima hrvatskog koristi se samo **komparativan** način. Udžbenici su dopunjeni konverzacijom i rječnikom. Autori su udžbenika bili na početku laici i entuzijasti npr. Křížek koji nisu imali lingvističko obrazovanje. To nas, međutim, ne bi trebalo iznenaditi jer do polovine 19. stoljeća često nisu imali stručno pedagoško obrazovanje ni učitelji materinjeg jezika. Kod autora priručnika za nastavu hrvatskog često se radilo o ljudima koji su bili jezikoslovci, no službeno su se bavili prije svega drugom strukom, a hrvatski su kao sličan jezik naučili, pa su ga htjeli posredovati drugim, kojim je trebao. To je bio npr. slučaj prevoditelja i filologa Františka Vymazala – jezikoslovca koji se u prvom planu bavio češkim jezikom. Neki od autora imali su određeno iskustvo s hrvatskim jezikom npr. kao prevoditelji, pa zato i stanovito znanje hrvatskog ali često im je nedostajalo pedagoško obrazovanje. Vidi se da nisu bili sposobni procijeniti vještine budućih studenata i previše su se naslanjali na jezičnu intuiciju studenata koja nije mogla biti tako velika – npr. Vymazal objašnjava konjugaciju glagola ovako: „Svi glagoli imaju završetak **-m** u prvoj osobi jednine kao na slovačkom. Sljedeće ćemo osobe lako pogoditi.“²

Priručnike možemo razdijeliti u nekoliko grupa: rječnici, gramatike ili gramatički pregledi i udžbenici. U nekim se slučajevima radi o priručniku koji sadrži sva tri dijela. Priručnici su napisani komparativnom metodom koja se osniva prije svega na temelju pokazivanja sličnosti drugog jezika. Međutim, nažalost se događalo da je autor prikazivao samo sličnosti, a rezultat je bio takav, da je student mogao dobiti utisak da se radi o istom jeziku ili vrlo bliskom dijalektu. Gramatička objašnjanja koja prate tekst uvijek su vrlo nedovoljna. Student, tražeći informaciju, sazna je češće samo slučajno. Moramo priznati da dosta često student uopće nema šanse da dođe do tražene informacije. Od 80. godina 19. stoljeća postao je autor većine udžbenika filolog i prevoditelj František Vymazal koji je sve do 1917. izdavao u biblioteci *Snadno a rychle* (tj. *Lako i brzo*) priručnike različitih stranih jezika. Izdao je također puno priručnika slavenskih jezika. U Brnu je 1883. na njemačkom izašla još *Srpska gramatika za samouke* (*Serbische Grammatik für den Selbstunterricht*). (Nazivi jezika su kod Vymazala bili raznoliki – npr. srpski, hrvatski, srpski ili hrvatski čak i jugoslavenski, pa se često nisu poklapali sa sadržajem priručnika.) Ovo je trebala biti gramatika, no možemo je smatrati kratkim gramatičkim pregledom ovog jezika koji je dopunjen odlomcima književnih djela. Ovu gramatiku je Vymazal 1885. preveo na češki pod nazivom *Gramatička osnova srpskog ili hrvatskog jezika* (*Gramatické základy jazyka*

² VYMAZAL 1900: 11

srbského čili charvátského). Njegov je bio cilj napraviti hrvatski pristupačnim za češku sredinu i želio je prikazati da nema baš puno razlika između češkog i hrvatskog. Gramatika nije objašnjena, a iznimke se ne spominju. U svakom je svojem priručniku naveo puno odlomaka književnih djela da bi studentu pokazao koliko je lako nakon kraćeg vremena dobro razumjeti hrvatski. Na ove pretpostavke su se naslonile sigurno i sljedeće generacije jezikoslovaca koji su u 20. stoljeću pisale udžbenike južnoslavenskih jezika. Vymazalov niz priručnika je prekinuo Jozef Poulík, koji je 1892. izdao udžbenik *Razgovori Čeha s Hrvatom i Srbinom (Rozmluvy Čecha s Chorvatem a Srbem)*. Ovaj je priručnik opet razdijeljen u dva dijela: ekavski pisani ćirilicom, a ijekavski pisani latinicom. Radi se više manje o konverzaciji. Nema tu ni gramatičkog pregleda. 1900. javlja se opet František Vymazal koji je izdao u biblioteci *Snadno a rychle (Lako i brzo)* udžbenik *Hrvatski lako i brzo (Charvátsky snadno a rychle)*. Opet je postavljen na praktičnim temama konverzacije koje su dopunjene gramatikom. Gramatika je, međutim kako smo već spomenuli, objašnjena vrlo nedovoljno i nesistematično. Objašnjavanja su bila dosta nejasna, npr.:

Jsem je jesam a ja sam

Jsi je jesi a ty si (ovdje je još došlo do greške ili u tisku ili pod utjecajem češkog koji «y» koristi)

*Jest je jest a on je*³

Kako vidimo autoru tu još nedostaju zamjenice ona, ono kod treće osobe. Kod glagola je autor naveo sva tri prošla vremena, međutim, ništa više nije naveo. U ovom je udžbeniku onda student našao samo malo morfologije (imenice i glagole) i to je sve. Gramatičke vježbe u udžbenicima 19. stoljeća ne postoje.

Već u ovoj prvoj fazi nastave primijetimo tendenciju koja je poslije trajala tek do 90. godina 20. stoljeća – predaje se samo srpska-ekavska varijanta „srpskohrvatskog“ jezika. Svi autori navode isti razlog – ova je varijanta lakša za naučiti. Samo rijetko naiđemo na udžbenik na temelju hrvatske-ijekavske varijante. U cijeloj povijesti nastave hrvatskog jezika u Češkoj je do toga došlo samo jedan put. Autoru se sviđalo da je ijekavska varijanta melodičnija.

Do 1908. vrijedi da se hrvatski službeno ne predaje ni u jednoj školi u Češkoj. Međutim, 1908. je u Češkoj došlo do školske reforme koja naređuje da „tzv. reformne realne gimnazije sa 8 razreda osnivane ovom naredbom od 1908. moraju imati 17 sati latinskog, pored toga francuski, a u zadnja dva razreda još jedan moderni jezik (engleski, talijanski ili neki od

³ VYMAZAL 1900: 7

slavenskih jezika).“⁴ Od 1908. do završetka drugog svjetskog rata bilo je moguće odabrati jedan od slavenskih jezika, a za vrijeme tzv. prve češke republike bila je u trgovačkim akademijama nastava srpskohrvatskog obavezna.

U **drugom razdoblju**, nakon prvog svjetskog rata, došlo je do uopće najvećeg razvoja češko-hrvatskih odnosa u povijesti. Kao što smo već naveli, na polju trgovine su postojale već za vrijeme Austro-Ugarske razvijene veze koje su za vrijeme tzv. prve češke republike još jačale. 1921. su se učvrstili politički odnosi između Jugoslavije, Čehoslovačke i Rumunjske potpisom Male Antante. Ovaj prvenstveno politički čin imao je vrlo pozitivne posljedice na svim razinama – npr. na kulturnoj razini ili u trgovini. Ovo razdoblje znači najveći procvat zajedničkih čehoslovačko-jugoslavenskih odnosa. Bilo je osnovano nekoliko časopisa, npr. 1921. – 1939. je u Pragu izdavala kulturna organizacija **Čehoslovačko-jugoslavenska liga** (Československo-jihoslovanská liga) časopis **Čehoslovačko-jugoslavenska revija** (Československo-jihoslovanská revue), dalje je u to doba osnivan časopis **Slavenski pregled** (Slovanský přehled). Čehoslovačko-jugoslavenska liga je bila dosta jaka i aktivna organizacija u svim akcijama koje su se odnosile na Jugoslaviju. Ne samo da je pratila situaciju u Jugoslaviji, da je pravila promidžbu Čehoslovačkoj, podupirala predavanje češkog u Zagrebu, Beogradu ili Ljubljani, sudjelovala je u organiziraju različitih izložbi i drugih kulturnih akcija u Jugoslaviji i u Čehoslovačkoj, osnivala je Stros Mayerovu knjižnicu i čitaonicu jugoslavenskih knjiga i novina u Pragu. Podupirala je turizam Čeha na Jadranu. Cijelu svoju aktivnost je opisivala u časopisu Čehoslovačko-jugoslavenska revija. Zanimljivo je da su upravo Česi od 1909. kao prvi kupovali i osnivali svoje penzione, hotele i lječilišta na Jadranskoj obali. Češki i moravski učitelji su npr. na otoku Rab osnovali dva penziona „Prag“ i „Komenský“, Marie Stejskalová iz grada Brno je dala izgraditi u Crikvenici lječilište Božena Němcová itd. Vrlo je zanimljivo da su Česi sudjelovali i u jugoslavenskim proslavama – npr. češko je Ministarstvo školstva i prosvjete odlučilo da će češka javnost proslavljati rođendan jugoslavenskog kralja Petra II. (5. rujna). Za javnost se svake godine odražavao jugoslavenski bal. Jezici južnih Slavena su se predavali ne samo na sveučilištima što je i do danas, nego i u srednjim školama i studenti i profesori južnoslavenskih jezika su dobivali često državne stipendije. Obrnuto jugoslavenski su studenti često studirali u Pragu ili na drugim čehoslovačkim sveučilištima jer je poznato da visoko školstvo prve polovine 20. stoljeća nije bilo u Jugoslaviji na tako visokoj razini kao u tadašnjoj Čehoslovačkoj. Također visoki češki

⁴ KUČERA, ŠTVERÁK 1999: 373

političari su sudjelovali u promidžbi bivše Jugoslavije i zato su bili često angažirani u organizaciji Čehoslovačko-jugoslavenska liga. Jugoslavenski pisci su bili često prevedeni na češki i često ih možemo primijetiti u značajnim češkim kazalištima – npr. Staleško kazalište u Pragu ima u programu 29. 5. 1937. Gospodu Glembajevu od Miroslava Krležu. Predstava, u kojoj su glumili najznačajniji češki glumci: u glavnoj je ulozi Leona bio Eduard Kohout i starog Glembaja je glumio Václav Vydra, je imala veliki uspjeh.

Na kraju 19. stoljeća na Karlovom se sveučilištu u Pragu konstituira slavistika kao samostalni predmet. Do dan danas tu se mogu studirati svi slavenski jezici. U to doba su na praškom Filozofskom fakultetu djelovali profesori kao npr. Polívka ili Gebauer. Novu epohu u proširivanju slavistike je značilo osnivanje Slavenskog instituta 1928. u Pragu i dvaju časopisa *Byzantoslavica* i *Slavia*. Značajni lektor srpskohrvatskog na Karlovom sveučilištu i autor udžbenika i stručnih članaka je bio za vrijeme prve republike Dr. Dragutin Prohaska. Taj je naglašavao prije svega praktičnu upotrebu hrvatskog jezika. Pažnja je posvećena i predavanjima o geografskoj situaciji Jugoslavije i trgovini. Tijekom prve republike je izašlo više udžbenika i jezičnih priručnika srpskohrvatskog jezika. To je imalo više razloga. Prvo, kako smo već rekli, srpskohrvatski se predavao u srednjim i visokim školama u Češkoj, a drugi razlog je bio turizam, koji je postao velika moda u višim društvenim slojevima. Češki turisti se često odlučuju upravo za Jadran jer tada još igra svoju ulogu patriotizam i romantika što traje iz 19. stoljeća. Stoga možemo u to vrijeme naći dosta malih turističkih rječnika ili konverzacijskih priručnika. Češki autori udžbenika kritiziraju nedostatak jezičnih priručnika za srpskohrvatski i npr. Kout se u predgovoru svome rječniku žali da ljudi posjećujući Jugoslavene često koriste njemački kao kontaktni jezik. I zato poziva jezikoslovce da pišu udžbenike, rječnike ili konverzacijske priručnike da češki turisti ne moraju koristiti njemački na području Jugoslavije.⁵ Beringer kao i Prohaska je opisivao koje bi ciljeve trebala imati nastava srpskohrvatskog u Češkoj. Žele doći do što viših jezičnih znanja u što kraćem vremenu služeći se što jednostavnijim sredstvima. Beringer je razlikovao nastavu u srednjim školama, trgovačkim akademijama i jezičnim tečajevima. Ciljevi nastave su bili sljedeći: trgovačke akademije i srednje škole su trebale studente pripremiti za pismeni i usmeni kontakt na stranom jeziku, studenti su trebali govoriti bez grešaka i stilistički spretno. Student je trebao dobro govoriti o prosječnim temama svakodnevnog života, a imati dosta veliki pasivni fond riječi da bi bez problema mogao čitati novine ili lijepu književnost i da bi dobro razumio govorni jezik. U nastavi u jezičnim tečajevima su ciljevi bili u biti isti, samo da nije toliki

⁵ KOUT 1910

naglasak stavljen na gramatičku ispravnost. Za Beringera je bilo važno da se student zna točno izraziti iako bi u tom trenutku napravio gramatičku grešku. To je vrlo moderan pristup nastavi jezika koji se tek sada kod nas vidi. Beringera možemo još danas smatrati vrlo naprednim u svojim jezičnim koncepcijama kad je stavio naglasak na aktivan govor jer je bolje kad se ljudi izraze, iako s greškom, nego kad šute samo da ne bi napravili grešku. Beringer također traži hrvatsku gramatiku za Čehe. Želi da udžbenici nisu previše akademski te da studenta ne opterećuju tamo gdje to ne treba. Kod izbora varijante – da li ekavsku ili ijekavsku igra za Beringera je najvažnije da je ekavska varijanta jednostavnija. No s druge strane svjestan je toga da će se Česi češće sresti s ijekavskom varijantom i zato stavlja naglasak na uvođenje ijekavskih tekstova. U školama za strane jezike ne insistira na ćirilici jer je složena. Kod naglasaka kaže da će ga studenti naučiti tek na licu mjesta – u Jugoslaviji.

Za vrijeme prve republike izdano je puno srpskohrvatskih priručnika. Njihovi su autori bili npr. D. Prohaska, J. Skrbineš ili Rudolf Kout čiji je rječnik bio jedan od najboljih uopće. Udžbenici su još uvijek pisani komparativnom metodom. Zato ni u kojem od udžbenika nema vježbi kao što smo danas navikli. Uvijek ima gramatičkih objašnjenja na temelju sličnosti s češkim pa se iznimke često ne navode. U svakom ćemo udžbeniku naći odlomke iz lijepe književnosti ili citate. Autori nažalost često opet loše procjenjuju sposobnosti studenata i veliki dio gramatike ne objasne jer misle da će student sve pogoditi, kao što je već bilo u prošlom razdoblju. Autori jezičnih priručnika više nisu entuzijasti koji hoće svoj narod upoznati s jezikom drugog slavenskog naroda, nego filolozi koji se bave srpskohrvatskim jezikom i sami ga i često predaju pa imaju i vlastita iskustva.

Čehoslovačko-jugoslavenski odnosi su bili živi sve do početka drugog svjetskog rata 1939. Tada su svi imali puno drugih problema i zato se ne može govoriti ni o kojim kontaktima. Nećemo reći da su se prekinuli i osobne ili obiteljske veze. Sigurno ne, međutim, na službenoj političkoj ili kulturnoj razini se u to doba ne može ni o čemu sličnom govoriti.

Nakon drugog svjetskog rata 1945. sve se promijenilo. Ovo razdoblje možemo nazvati **treće razdoblje** i radi se o dobi kada su se svi kontakti zaustavili zbog drugog svjetskog rata i nakon rata nije bilo moguće da se obnove. Nakon tzv. Rezolucije Informbiroa ne možemo govoriti ni o kakvoj kulturnoj suradnji naših naroda. Srpskohrvatski se u Češkoj počeo predavati samo u školama za strane jezike i na sveučilištu. Čehoslovačko-jugoslavenska liga je bila ukinuta 1939., a više se nikad nije obnovila. Samo časopisi Slavenski pregled, Slavia i Byzantoslavica su bili obnovljeni. U 50. godinama nisu postojali nikakvi kulturni kontakti, nisu bili izdani nikakvi jezični priručnici. Zadnji je udžbenik izašao 1946. i sljedećih 10 godina nije dolazilo do uzajamnih službenih kontakata. Situacija se malo poboljšala početkom

60. godina kada su se opet počeli tiskati jezični priručnici. Vrlo je važno da se promijenila metoda udžbenika i komparativnu metodu korištenu tek do 1946. je zamijenila metoda **kontrastivna**. Ova je metoda utemeljena na prikazivanju razlika između jezika i na vježbanju. Cijela je ova metoda utemeljena na uspoređivanju stranog jezika sa materinim jezikom studenta. Međutim, više se ne prikazuju samo slične pojave jezika nego obrnuto – kontrasti ili pojave koje nisu slične. Jezične priručnike ovoga razdoblja možemo opet razdijeliti u tri grupe: rječnici, udžbenici i konverzacijski priručnici. Opet su svi srpskohrvatski jezični priručnici utemeljeni na ekavskoj varijanti. Od 60. godina do 1990. izdano je dosta priručnika od velikog značaja. 1882. je Slavenski institut u Pragu izdao zasad najveći i najopširniji tzv. akademijin *Srpskohrvatsko-češki rječnik (Srbocharvatsko-český slovník)*. Od značajnih udžbenika koji se još i danas ponekad koriste vrlo su spretno napisani udžbenici autorica Vide Ljacké i Lide Malé *Srpskohrvatski za škole stranih jezika I. i II. dio (Srbocharvátština pro jazykové školy I. a II. díl)* ili udžbenici Milice Tondlové *Udžbenik srpskohrvatskog I., II., III. (Učebnice srbocharvátštiny I., II., III.)*. Nažalost je došlo do jednog velikog paradoksa. Više navedeni udžbenici vrlo su sistematični, međutim, izdani u maloj nakladi. Nasuprot tome je u Pragu 1972. izašao udžbenik autorice Anne Jenikové pod nazivom *Srpskohrvatski za samouke (Srbochorvátština pro samouky)* koji je nesistematičan, nepovoljan, ali je bio izdan u velikoj nakladi, pa se još danas događa da je to jedini udžbenik na koji ljudi zainteresirani za hrvatski naiđu i pokušavaju po njemu učiti.

Četvrto je razdoblje naša sadašnjost – to znači od 90. godina 20. stoljeća do danas. Nakon raspada bivše Jugoslavije postepeno se počinju hrvatski i srpski predavati kao posebni jezici. U toj situaciji jača interes za hrvatski jezik. U Češkoj ima puno poduzetnika koji hoće investirati u Hrvatsku i proširiti tamo svoje poduzetničke aktivnosti, ima i dosta ljudi koji se bave ili jedrenjem ili drugim sportovima zbog kojih idu u Hrvatsku i još uvijek postoji dosta ljudi koji imaju u Hrvatskoj prijatelje s kojima se hoće dogovoriti. Moramo već drugi put u povijesti priznati da su ljudi zainteresirani za Hrvatsku već opet shvatili da je lakše pa onda i jeftinije naučiti hrvatski nego drugi strani jezik. Zato danas dosta ljudi u Češkoj traži tečajeve hrvatskog, međutim, najveći problem nije sam tečaj nego udžbenik hrvatskog jezika. U Češkoj se u zadnjim godinama pojavio niz džepnih češko-hrvatskih rječnika i konverzacija, uglavnom sumnjive kvalitete, no udžbenik hrvatskog za Čehe niti jedan.

U Hrvatskoj postoje dva udžbenika: *Dobro došli 1, 2* autorice Jasne Barešić i udžbenik *Učimo Hrvatski*. Ova su udžbenika namijenjena neslavenskim studentima i to je razlog zašto nisu pogodni za nastavu Čeha. Od 90. godina 20. stoljeća opća je tendencija pisati udžbenike

na temelju komunikativne metode. Ova metoda bez sumnje je vrlo efikasna za neslavenske jezike, prije svega za engleski.

Udžbenici utemeljeni na komunikativnoj metodi žele studenta strani jezik naučiti s minimalnim znanjem gramatike. Udžbenik navodi tipične situacije sa frazeologijom koja se u njima koristi, a student treba zapamtiti fraze. Važno je da se student zna izraziti u prosječnim životnim situacijama tipa „na recepciji“, „u restoranu“, „na blagajni“ i slično uz minimalno poznavanje gramatike, samo služeći se tipičnim frazama. Za komunikativnu je metodu još važno da uloga učitelja jezika u zadnjim se godinama vrlo promijenila. Učitelj, naime, više nije „sveznajući“ čovjek nego „pomoćnik“ koji studentu pomaže, pruža pozitivnu motivaciju, a ukoliko treba, također korigira. Učitelj treba biti otvoren potrebama studenta, pa i cijeli proces nastave treba biti diskusija. Učitelj ne želi opterećivati studenta gomilom gramatičkih pravila, nego preferira staviti studentu na raspolaganje jednostavne fraze korisne za određene životne situacije. Ovaj je pristup nastavi npr. za engleski vrlo koristan. Međutim, situacija u nastavi hrvatskog, po našem je mišljenju, nešto drugačija. Čeh – početnik želeći osvojiti hrvatski ima sasvim druge pretpostavke nego bilo koji ne Slaven. Za razliku od bilo kojeg ne Slavena Čeh, želeći osvojiti hrvatski, već na samom početku osnovne fraze razumije, samo ih još sam ne zna stvarati. Međutim, ove će fraze nakon vrlo kratkog vremena zapamtiti te sam i koristiti. Kad Čeh uči hrvatski, vrlo je važno da se na početku stavlja naglasak na razlike između češkog i hrvatskog (npr. homonimija) za što je bolje služiti se kontrastivnom metodom nastave jezika. S obzirom na svoja iskustva u nastavi hrvatskog i njemačkog jezika moram istaknuti da je na početku za nastavu Čeha korisno služiti se kontrastivnom metodom, pa tek poslije koristiti komunikativnu metodu za vježbanje i učvršćivanje gradiva. Naime, korištenje komunikativne metode u samom početku nastave hrvatskog vodi do toga da student odustaje od učenja jer misli da je hrvatski toliko sličan da ga nema smisla učiti. S obzirom na to da se više od 7 godina bavim predavanjem stranih jezika za Čehe i na temelju svog studija pedagogike, budući da se stalno potičem s problemima manjkanja pogodnih materijala za nastavu hrvatskog u češkoj sredini, u svom sam magisteriju predložila i obranila projekt udžbenika hrvatskog za Čehe koji trenutno pokušavam realizirati.

Resumé

Tradice výuky chorvatštiny v českém prostředí má velmi hluboké kořeny. Už v 19. století se objevila první učebnice chorvatštiny od V. Křížka. V 19. století ale ještě nemůžeme mluvit o výuce chorvatštiny, protože v té době se ještě ani čeština, ani jiné slovanské jazyky nevyučovaly. Na oficiální úrovni se používala němčina a jako cizí jazyky se vyučovaly nejčastěji klasické jazyky. Přestože Rakousko-Uhersko nepodporovalo výuku

slovanských jazyků, čeští obrozenci se je často učili sami, což můžeme označit jako počáteční fázi výuky slovanských jazyků v českém prostředí. Na konci 19. století se objevují první učebnice chorvatštiny. Po vzniku první československé republiky dochází k podpisu tzv. Malé dohody, která znamenala spolupráci s Jugoslávií a Rumunskem. V tom období byly kontakty mezi oběma zeměmi nejsilnější. Srbochorvatština byla v té době povinným jazykem na obchodních akademiích, vycházely časopisy s jihoslovanskou tematikou, byly uváděny jihoslovanské hry a vydávány překlady jihoslovanské literatury. Tyto kontakty se přerušily po druhé světové válce a nikdy už nedošlo k jejich obnově ve stejné míře. Učebnice se začínají objevovat až od 60. let, ale výuka chorvatštiny se už nikdy nevrátila na střední školy. Po rozpadu bývalé Jugoslávie začíná být chorvatština opět oblíbeným jazykem, protože různé firmy nacházejí uplatnění právě na území Chorvatska či Bosny a Hercegoviny. Právě tito lidé jsou pak častými zájemci o výuku chorvatštiny v českém prostředí. Celou situaci ale komplikuje nedostatek učebních materiálů k výuce.

Resümee

Der Unterricht der kroatischen Sprache hat in der Tschechischen Republik eine reiche Tradition. Im 19. Jahrhundert wurden vor allem die klassischen Sprachen (Latein und Griechisch) als Fremdsprachen unterrichtet. Die tschechischen Patrioten haben aber verschiedene slawische Sprachen einschließlich Kroatisch gelernt. Mit der Entstehung der Tschechoslowakischen Republik wurde auch die Unterschrift der Kleinen Entente verbunden. In der Tschechoslowakei haben die Kontakte mit Jugoslawien geblüht. Die serbokroatische Sprache wurde an der Handelsakademie pflichtig, Kulturzeitschriften wurden herausgegeben und Kontakte zwischen Jugoslawien und der Tschechischen Republik wurden sehr unterstützt. Nach dem zweiten Weltkrieg wurden diese Kontakte nie mehr erneuert. In den 60. Jahren des 20. Jahrhunderts wurden neue Lehrbücher herausgegeben, aber das Serbokroatische wurde schon nur in Sprachschulen gelehrt. Seit dem Zerfall Jugoslawiens wurde Kroatisch in der Tschechischen Republik wieder beliebt, weil es ganz viele tschechischen Unternehmer gibt, die in Kroatien unternehmen wollen und deshalb wollen sie auch Kroatisch lernen.

Bibliografie:

AUERHAN, J., Význam československé menšiny v Jugoslavii pro Československou republiku a československý národ. *Československo-jihoslovanská revue* (1931), 118–119.

BARAC-KOSTENČIĆ, V., *Učimo hrvatski*, Zagreb 1993.

BARIĆ, E., *Hrvatska gramatika*, Zagreb 1995.

BARIĆ, E., *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb 1999.

BAREŠIĆ, J., *Dobro došli 1–2*, Zagreb 2002.

BENEŠ, E., *Metodika cizích jazyků*, Praha 1970.

BERINGER, A., Dr. Milan Hodža a Československo-jihoslovanská liga. *Československo-jihoslovanská revue* (1938), 33–35.

BERINGER, A., My a Jihoslované. *Československo-jihoslovanská revue* (1938), 232–235.

- BERINGER, A., O vyučování srbochorvatštině v Československu. *Československo-jihoslovanská revue* (1932/1933), 258–267.
- BRABCOVÁ, R., Učebnice češtiny pro Charváty, in: *Slavica comparativa*. Praha 2002, 42–48.
- BRANKOVIĆ, D., Národní školství v Jugoslavii. *Československo-jihoslovanská revue* (1930), 67–70.
- BUGARSKI, R., Sociolingvistički i sociopsihološki status srpskohrvatskog jezika u inostranstvu, in: *Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*. Beograd 1986, 9–12.
- CEROVIĆ, S., VUJADINOVIĆ, D., *Srednji tečaj srpskohrvatskog jezika*, Beograd 1975.
- ČERNÝ, A., Masaryk a jižní Slované do války světové. *Slovanský přehled XXII* (1930), 127.
- DAMJANOVIĆ, S. M., Vzdělávání dospělých v Jugoslávii. *Československo-jihoslovanská revue* (1930), 205–213.
- ESIH, I., Co dali Češi a Slováci Charvátům. *Česko-jihoslovanská revue* (1939), 147–159.
- FANTOV, I., Turizam u narodnoj privredi Jugoslavije. *Československo-jihoslovanská revue*, (1930), 22–24.
- FRÝDECKÝ, J., *Rozpráváte po srbochorvátsky? Govorite li srpskohrvatski?* Bratislava 1965.
- HARTL, P., *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*, Praha 1999.
- IVANKOVIĆ, K., JENÍKOVÁ, A., *Kapesní slovník chorvatštiny*, Praha 1992.
- JAČULOVÁ, J., *Chorvatština – praktický jazykový průvodce*, Bučovice 1997.
- JELČIĆ, A., *Slovník chorvatsko-srbsko-český*, Brno 1914.
- JELÍNEK, J., *Nástin dějin vyučování českému jazyku v letech 1774–1918*, Praha 1972.
- JENÍKOVÁ, A., *Srbocharvátština pro samouky*, Praha 1972.
- KOSTIĆ, A., *Operativna gramatika srpskohrvatskog jezika*, Beograd 1987.
- KOUT, R., *Jak se pan Kroutil naučil v Jugoslávii dorozumívati*, Praha 1930.
- KOUT, R., *Nový kapesní slovník srbocharvátský*, Praha 1910.
- KRTALIĆ, S., *Chorvatsko-český, česko-chorvatský slovník s nejpoužívanějšími konverzačními frázemi*, Ostrava 1998.
- KŘÍŽEK, V., *Anthologie jihoslovanská*, Praha 1862.
- KUČERA, Z., ŠTVERÁK, V., *Chrestomatie z dějin pedagogiky*, Praha 1999.
- KVÍTKOVÁ, N., Slovanské jazyky a jejich současný stav. *Český jazyk a literatura* 53 (2002/2003), č. 3, 118–121.
- LJACKÁ, V., MALÁ, L., *Srbocharvátština pro jazykové školy*, Praha 1985.
- LUKEŠ, D., K využití některých diagnostických metod v jazykovém vyučování. *Cizí jazyky* 46 (2002/2003), č.1, 20–22.

- MERHAUT, J., *Česko-chorvatský slovník*, Zagreb 1940.
- MOGUŠ, M., *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb 1993.
- MRAZOVIĆ, P., *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci 1990.
- NEČASOVÁ, P., Úloha reálií ve výuce cizím jazykům. *Cizí jazyky* 47 (2003/2004), 88–91.
- Ottův slovník naučný*, Praha 2000, díl 23, 443.
- PÍŠOVÁ, D., Některé aspekty výuky češtiny jako cizího jazyka v jazykovém centru. *Český jazyk a literatura* 53 (2002/2003), č. 4, 122–125.
- PAULOVÁ, M., Tomáš G. Masaryk a Jihoslované. *Československo-jihoslovanská revue* (1937), 241–287.
- PAULÍK, J., *Rozmluvy Čecha s Chorvatem a Srbem*, Praha 1892.
- PETR, J., Problematika studia a výuky čj. v zahraničí, in: *Čeština doma a ve světě*, 1990, 28–35.
- PETTY, G., *Moderní vyučování*, Praha 1996.
- POPOVIĆ, P., Literární a kulturní vztahy československo-jihoslovanské. *Československo-jihoslovanská revue* (1931), 404–405.
- PRAUS, F., Malá dohoda v oboru školství středního. *Československo-jihoslovanská revue* (1932/1933), 226–231.
- PROHASKA, D., *Hrvatska čitanka za 3. i 4. razred trgovačke akademije. Pregled hrvatske i srpske književnosti*, Zagreb 1918.
- PROHASKA, D., *Základy srbochorvatštiny*, Praha 1947.
- PROHASKA, D., *Srbochorvatsky v 1000 slovech*, Praha 1929.
- PRŮCHA, J., *Moderní pedagogika*, Praha 1997.
- RADANOVIĆ, D., *Početni i srednji tečaj srpskohrvatskog jezika*, Beograd 1975.
- RADIĆ, S., *Jak se Čech brzo naučí chorvatsky?* Záhřeb 1911.
- REJMÁNKOVÁ, L., *K některým funkcím výchozích textů v učebnicích cizích jazyků* 46 (2002/2003), č. 3, 77–79.
- REŠETAR, M., *Mluvnice jazyka srbocharvatského*, Praha 1945.
- RUŽIČIĆ, G., *Srbochorvatština pro Čechy*, Praha 1936.
- SEDLÁČEK, J., *Stručná mluvnice srbocharvatského jazyka*, Praha 1989.
- SEMJAN, M., *Praktická učebnice srbocharvatského jazyka*, Praha 1928.
- SESAR, D., *Česko-chorvatský a chorvatsko-český slovník*, Zagreb 2002.
- SKALKOVÁ, J. a kol., *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*, Praha 1983.
- SKRBINŠEK, J., *Srbocharvatská cvičebnice a čitanka pro střední školy a obchodní akademie*, Praha 1924.

- STREIT, A., Přehled československého školství v království Jugoslavii. *Československo-jihoslovanská revue* (1930), 74–78.
- STEVANOVIĆ, M., ALEKSIĆ, R., *Gramatika srpskoga ili hrvatskoga jezika za srednje škole*, Sarajevo 1947.
- SUCHÁNKOVÁ, H., O psycholingvistice ve vztahu k osvojování jazyků. *Cizí jazyky* 46 (2002/2003), č.1, 3–4.
- SUCHÁNKOVÁ, H., Vnímání a paměť při osvojování cizojazyčné slovní zásoby. *Cizí jazyky* 47 (2003/2004), č. 4, 131–133.
- ŠPÍŠEK, F., Pro kulturní vzájemnost Československa s Jugoslávií. *Československo-jihoslovanská revue* (1930), 2–3.
- TEŽAK, S., *Hrvatski jezik*, Zagreb 1993.
- TOGNER, V., *Cvičebnice srbocharvátštiny*, Praha 1963.
- TOGNER, V., *Kapesní srbochorvatsko-český a česko-srbochorvatský slovník*, Praha 1900.
- TOMEK, J., *Srbocharvátština*, Praha 1946.
- TONDLOVÁ, M., *Učebnice srbocharvátštiny*, Praha 1989.
- VASIĆ, V., Srpskohrvatski kao strani jezik: Problem varijantnog rastojavanja, in: *Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*. Beograd 1986, 13–17.
- VEJLOVIĆ, P.M., *Česko-jugoslávský slovník*, Praha 1937.
- VESELÝ, A., Čechoslováci na Jadranu. *Československo-jihoslovanská revue* (1937), 112.
- VYMAZAL, F., *Gramatické základy jazyka srbského čili charvátského*, Brno 1885.
- VYMAZAL, F., *Charvátsky snadno a rychle*, Praha 1900.
- VYMAZAL, F., *Jugoslávsky bez učitele v 30 úlohách snadno a rychle*, Brno 1938.
- VYMAZAL, F., *Serbische Grammatik für den Selbstunterricht*, Brno 1883.
- WIRTH, M., MAKOŇ, K., *Česko-srbocharvátská konverzace*, Praha 1958.
- Deklarace o školských a kulturních stycích Československé republiky s královstvím Jugoslavií. *Československo-jihoslovanská revue* (1930), 1–3.
- Společný evropský referenční rámec*
Evropské jazykové portfolio